

Jean Paul Van Bendegem

Wie ooit heeft rondgelopen op een strand met getijden, zoals aan onze Belgische kust, kent het beeld van de rimpels in het natte zand wanneer de vloed zich terugtrekt om te transformeren tot de eb. Het ziet er zo vernuftig uit dat je denkt dat het op één of andere manier ontworpen is. Door de natuur voor wie bescheiden is, door een hoger iets voor wie het grootser wil hebben. Het is een karakteristiek patroon, je herkent het meteen maar het proces of de structuur die daartoe aanleiding geeft is een complex gegeven. De heen-en-weer beweging van het water, de structuur van het zand en de wind hebben alle een rol te spelen. Geïnspireerd door de werken die in deze catalogus zijn opgenomen, wordt dit het thema van deze tekst die niet de bedoeling heeft om 'uit te leggen' wat ze betekenen – dat zou niet alleen aanmatigend zijn maar vooral zou het zeer de vraag zijn wat de lezer en toeschouwer ermee moet aanvangen. Wat dan wel? Staand voor een kunstwerk lijkt mij de eerste spontaan opkomende vraag te zijn hoe we over het werk kunnen spreken, ook tegen onszelf. Anders gezegd, het is de zoektocht naar concepten, begrippen en woorden die er kunnen in slagen om aspecten van het werk te vatten. Dat kan één enkel concept zijn dat dienstdoet als sleutel maar evengoed een samenhangend geheel van begrippen. In geen geval pleit ik hier voor een uniek antwoord op die vraag, zeer integendeel, vele kaders zijn mogelijk en het is de uitdaging om vertalingen tot stand te brengen. De kaders moeten niet herleid worden tot een en slechts een kader, eerder moeten evenveel dialogen, trialogen en meer gestart worden om samen te zien wat men apart niet kan zien.

Een voorbeeld van een kernconcept om het werk van Laperre te vatten is de intrigerende gedachte in de visie van Willem Elias, gepresenteerd in de catalogus **neXXus**, die het gehele oeuvre van Laperre ziet als een staalkaart, instanties van één enkel groter werk dat samenvalt met het oeuvre. Vanuit deze visie werkt de kunstenaar aan één enkel onbestaand schilderij waarvan elk specifiek en concreet werk een partiële uitwerking is. Slechts wanneer men alle werken bij elkaar zou kunnen zien, zou men een glimp kunnen krijgen van het 'master'-schilderij, waarvan het redelijk is te veronderstellen dat het zelf nooit kan bestaan.

Een ander even krachtig voorbeeld, dat ook door Elias wordt vermeld, is de idee van de palimpsest. Zonder meer verdedigbaar omdat dit idee de nadruk legt op de gelaagdheid, op een vorm van chronologie omdat de tekst die op het perkament te lezen staat onvermijdelijk de laatste, of beter, de recentste tekst moet zijn. (Toch voorlopig tot wanneer ook deze tekst verdwijnt.) Maar de chronologie is geen lineaire orde, het is geen kwestie van lagen te tellen zoals men boomringen telt omdat men geprobeerd heeft de onderliggende lagen weg te nemen, af te schrapen, een proces waarvan altijd sporen zichtbaar blijven. Het is vooral in dat laatste aspect dat de overeenkomst met de schilderijen van Laperne zo sterk is: de gelaagdheid waarbij wordt weggeschrapt zodat hier en daar fragmenten van een 'verleden' zichtbaar worden, soms tot op het doek zelf. Om te illustreren wat ik bedoelde met een vertaling, is het hier al uitnodigend om verbanden te zoeken tussen een staalkaart en een palimpsest. Zoals we bij een staalkaart het origineel nooit te zien krijgen, weten we bij de palimpsest niet met zekerheid wat de oertekst kan geweest zijn. Beide laten ons in het ongewisse wat de oorsprong of de bron betreft. Evenzeer beklemtonen beide dat vormen van onkenbaarheid in het spel zijn, waarbij ik in het midden wil laten of het een principiële zaak is of niet. We weten niet hoe omvangrijk de 'staalkaartenatlas' is of ooit zal zijn, zoals we evenmin weten wat de tijdelijk laatste tekst zal zijn op de palimpsest. Beide laten een open oeuvre zien waarvan de voltooiing als het ware niet van deze wereld is.

In deze tekst wil ik graag een andere mogelijkheid uitproberen. Kijkend naar de werken – en de gesprekken met de kunstenaar hebben dit voor mij bevestigd – was er de vreemde gewaarwording dat doorheen het abstracte iets concreets naar voren kwam. (Ik vermoed dat de omgekeerde beweging als evidentier wordt ervaren.) Was ik dan toch aan het kijken naar een landschap? Ging het om de contouren die water, aarde of lucht suggereerden of was het iets anders? Het heeft mij enige tijd gevraagd om in te zien dat het daar niet om ging maar om iets diepers.

Het sleutelbegrip dat ik naar voren wil schuiven is dat van **fase**. Velen onder ons kennen het begrip, namelijk wanneer we spreken over 'toestanden van materie', waarvan de drie bekendste vast, vloeibaar en gasvormig zijn. Zo bekeken, lijkt het een vrij triviaal begrip maar dat is het helemaal niet. Want zodra er twee of meer fases in het spel zijn, ontstaat de mogelijkheid van een transitie, een overgang of transformatie. Water dat bevriest, wordt ijs, ijs dat ontdooit wordt weer water, water dat kookt, verdampt, damp die wordt samengedrukt wordt weer water en ijs dat meteen verdampt sublimeert en omgekeerd rijpt het. De gedachte zelf van een overgang of transformatie roept meteen vragen op met betrekking tot identiteit:

ik vul een kom met water en plaats die in de diepvries, na verloop van tijd haal ik er een klomp ijs uit. Is het ijs het water-in-een-andere-toestand? Of omgekeerd? En, als het ijs en het water niets met elkaar te maken hebben, behalve dat het ene zich heeft getransformeerd in het andere, wil dit zeggen dat het water verdwenen is en er in de plaats ijs gekomen is? Naar de kern van de zaak toe: gaat het om een continue omzetting van het ene naar het andere of gaat het om de vernietiging van het ene om plaats te maken voor de creatie van het andere? Het antwoord vandaag, zoals het ons wordt aangereikt door de wetenschappen, kiest resoluut voor de continuïteit. Bekijken we het water op atomair niveau, op de schaal van de watermoleculen dus, gemeenzaam aangeduid met de formule H_2O , dan blijven die hoe dan ook bewaard. Er is geen waterstofatoom (H) of zuurstofatoom (O) dat verandert. Wat maakt dan de faseovergang zichtbaar? Het antwoord is structuur. In ijs zitten de watermoleculen 'gevangen' in een hoog symmetrisch kristalrooster, in water bewegen ze vrij ten opzichte van elkaar maar niet geheel en al willekeurig en in dampvorm is er voldoende tussenruimte om ze als onafhankelijk van elkaar te beschouwen.

Zodoende leidt het fase-concept ons vrij snel, bijna spontaan, tot het begrip van structuur, waarneembaar in een patroon zoals de rimpels in het zand van het strand, die deze tekst hebben geopend. Met deze ideeën in het achterhoofd werd het mij duidelijk dat ik in de tentoongestelde werken onderliggende structuren herkende en niet iets specifiek of concreets. Laat ik even op dat merkwaardige proces van het herkennen van structuren dieper ingaan en het fase-begrip opentrekken. Aan de ene kant is men geneigd te denken dat structuren een abstract gegeven zijn, vaak nauw verwant met wiskundige structuren, maar aan de andere kant suggereert onze evolutionaire ontwikkeling als mens dat we een grote gevoeligheid horen te hebben voor het herkennen van structuren omdat die zeer informatief zijn over de fase-toestand. We weten dat water vloeibaar is, niet omdat we op een of andere manier zouden merken dat de H_2O -moleculen vrijer bewegen maar wel omdat we onze handen er doorheen kunnen laten gaan en ze daardoor nat worden. Die bewegingsvrijheid geeft meteen ook aan dat wandelen over water weinigen gegeven is. We herkennen de solide fase aan de hardheid van het materiaal, vaak ervaren als schurend en weerbarstig, aan de ondoordringbaarheid en soms ook aan het ondoorzichtige. Het onzichtbare heeft daarin trouwens ook een rol te spelen want de ons omringende lucht zien we niet maar we ademen die wel continu in. De duiker en de kosmonaut dragen een helm en nemen de onzichtbare zuurstof mee. Dat we een grote gevoeligheid hebben voor wat ik 'fase-herkenning' zou noemen ligt dus in de lijn der verwachtingen. Een gevoeligheid waarin alle zintuigen betrokken zijn. Van belang is wel te beseffen dat we dus niet per se de structuur **zelf** ervaren maar wel hoe de structuur zich presenteert aan onze zintuigen.

Pictor Scriptor 2019 80x70

